

DANSK BIBLIOTEKSHISTORISK SELSKAB

BIBLIOTEKS
HISTORIE

1

KØBENHAVN

1985

Bibliotekshistorie 1

Udgivet med støtte fra
Edvard Pedersens Biblioteksfond
Ministeriet for kulturelle anliggenders tipsmidler

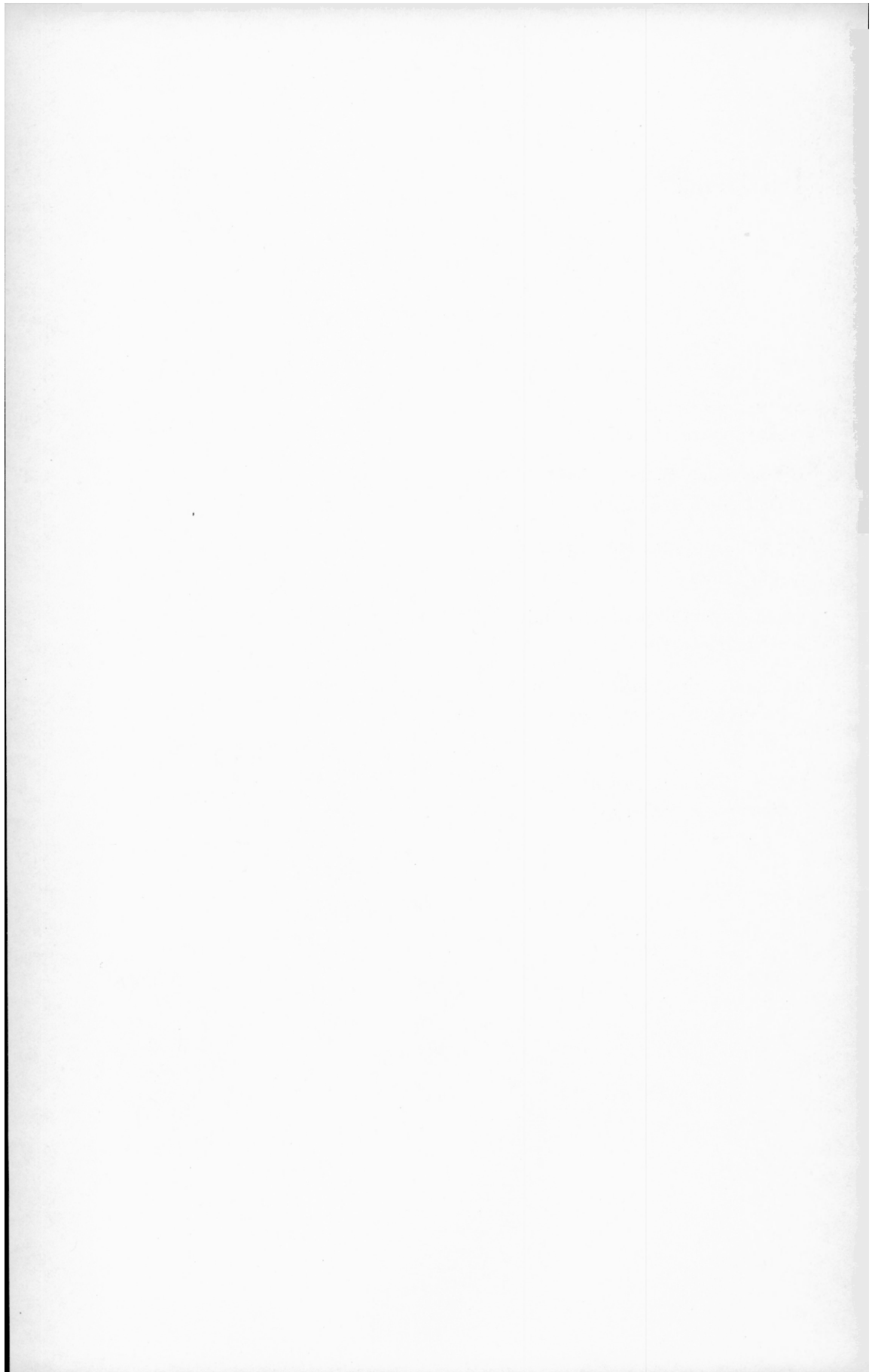
Redaktion: Jørgen Svane-Mikkelsen
© Dansk Bibliotekshistorisk Selskab

ISSN 0109-923X

Sat med Bembo antikva hos Text Fotosats I/S
og trykt hos Poul Kristensen Grafisk Virksomhed Herning
Kongelig Hofleverandør

Indhold

Forord	5
Suhm og Norge	
<i>Af Gerhard Munthe</i>	7
Biblioteker i Ballerup 1814-1982	
<i>Af J. S. Hjort Eriksen</i>	30
Sognebiblioteksundersøgelsen 1885	
<i>Af Marton de Hartyani</i>	49
Forskningsbibliotekerne mellem to kommissioner	
<i>Af Leif Thorsen</i>	74
Kulturen i finansudvalget 1894-1901, belyst gennem C. Hages dagbøger	
<i>Af Ole Harbo</i>	93
Dansk Bibliotekshistorisk Selskab	
Beretning 1982-1984	101

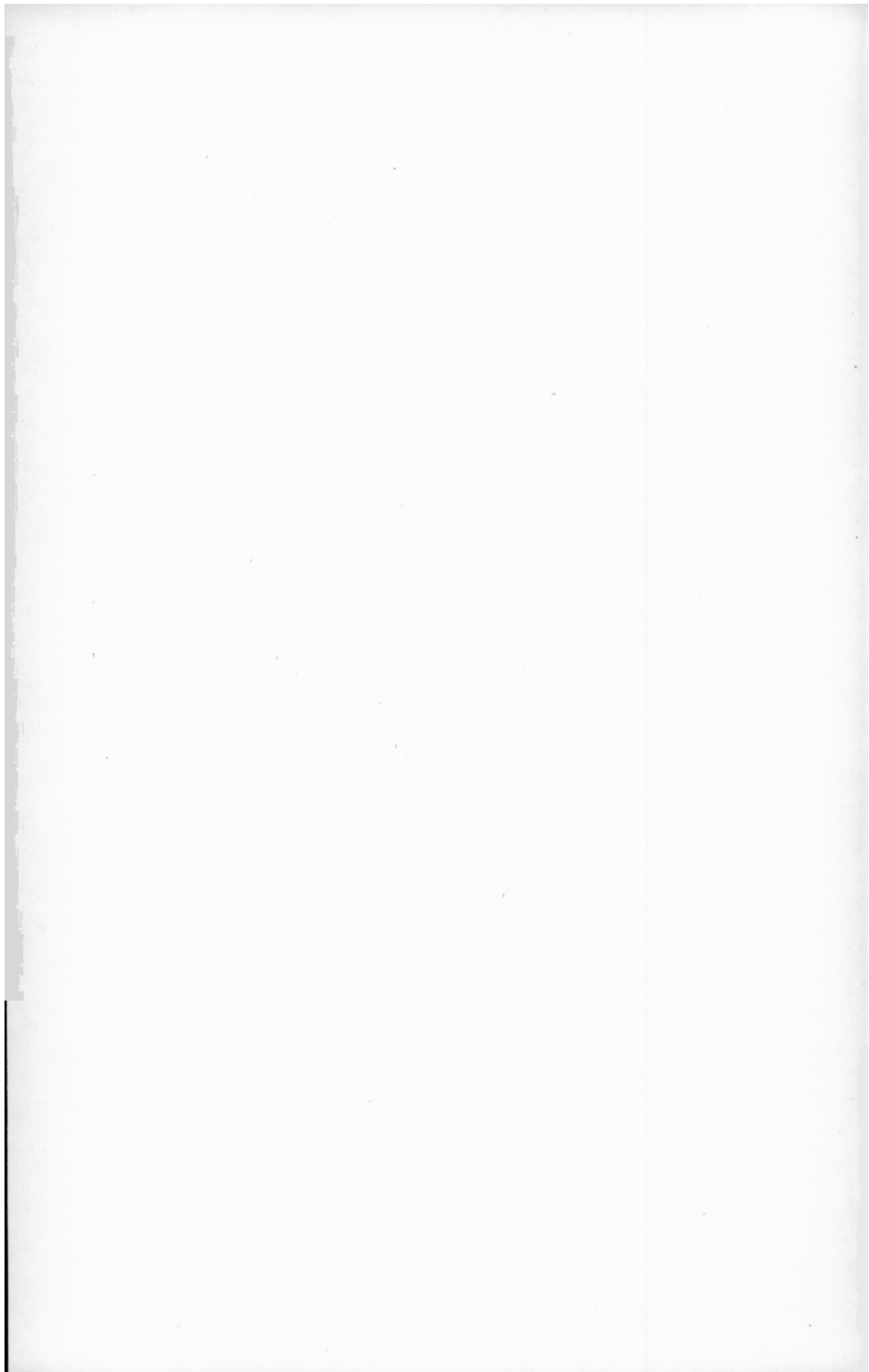
Forord

Som det også fremgår af Dansk Bibliotekshistorisk Selskabs første virksomhedsberetning, der findes side 101-107, var det fra første færd et af Selskabets formål at udgive bibliotekshistoriske publikationer.

Det er styrelsen en glæde nu at kunne udsende det første bind af en serie med titlen BIBLIOTEKSHISTORIE, og det vil forhåbentlig blive fulgt af mange flere, selv om man i øjeblikket desværre ikke tør love, at serien vil få karakter af årbog.

Udgivelsen af det nu foreliggende bind i serien er blevet muliggjort ved økonomisk støtte fra Edvard Pedersens Biblioteksfond og Ministeriet for kulturelle anliggender. Selskabet bringer begge en varm tak.

Styrelsen

Suhm og Norge

Af Gerhard Munthe

I motsetning til hvad tilfellet er med Holberg, Wessel og Tordenskiold har Norge og det norske folk aldri gjort krav på Peter Frederik Suhm, og med den meget omtalte nivåsenkning i skolen skulle det være grunn til å tro at han nu for godt var anbragt utenfor faresonen. I Norge eksisterer han i dag bare som gatenavn i et par byer og som navn på en museumsbygning ved Universitetet i Trondheim, om man da ser bort fra et fotnoteliv hos en snever krets av forskere.

Og likevel har Suhm satt spor etter seg i norsk historie. Han bidro aktivt til norsk kulturliv, historisk forskning og til norsk politisk tenkning både i de 14 år han bodde i landet og i de mere enn 30 år som fulgte. Suhm har en betydelig del av ansvar og ære for fremveksten av den norske nasjonalfølelse i de siste årtier av 1700-tallet. Dette var ikke noen nasjonalisme som tok sikte på oppløsning av den dansk-norske helstat, det var en nasjonalfølelse som tok sikte på å sikre Norge en bedre stilling innenfor helstaten, – økonomisk, politisk og kulturelt. Og Suhms innsats kom utvilsomt til å gi resultater, ikke som noen voldsom omveltning og endring av statsform og politisk kurs, men som en gradvis dreining av det dansk-norske samfunn i retning over mot en mere dansk- og norsk-nasjonal, liberal innstilling. Suhm var en representant for opplysningstiden, både i dens aristokratiske og i dens folkelige form.

Gerhard Munthe, riksbibliotekar. Riksbibliotekstjenesten, Postboks 2439 Solli, Oslo 2, Norge.

Suhm var oppvokset innenfor samfunnets sosiale overklasse, men hans far admiral Ulrik Frederik Suhm hadde hverken gods eller gull å gi til sønnen, og da sønnen hverken ville studere jus eller gå inn i hoff- og statstjenesten, var et rikt gifte hans eneste mulighet dersom han skulle kunne føre det liv han ønsket: å arbeide som en fri forsker, ubundet av embete, jordbruk, handel eller industribedrift, bare opptatt av studier og forskning innenfor historie, språk og litteratur.

Sommeren 1751 kom han 23 år gammel til Trondhjem. Han kom dit ikke uten forhåndsinformasjoner fra en av familiens venner, og alt uken etter var han forlovet med den grunnrike Karen Angell, enearvingen til Thomas Angells store eiendommer og formue. Man kan selvsagt mene en hel del om en slik strategi. Det skal vi la ligge. Tiden den gang var også mindre forarget enn den er i dag. Men ser man på det som et forretningsmessig arrangement var Suhms bidrag at han forpliktet seg til å bli boende i Trondhjem. Hvor stort offer han syntes dette var, vet vi ikke. Men det kom iallfall til å bety ganske meget for hans utvikling, forfatterskap og historiesyn, og hans innstilling til politikk og samfunnsforhold.

Suhm kom ikke alene til Trondhjem. Sammen med ham var rektor Benjamin Dass og Gerhard Schøning. Benjamin Dass hadde vært rektor ved katedralskolen siden 1734. Nu skulle han overlate embetet til sin tidligere elev, den lovende unge historiker Gerhard Schøning. Deretter skulle hans vei gå tilbake til København, hvor det for ham var naturlig å bosette seg når han var fri for embetsplikter, selv om han var aldri så meget norsk av herkomst. København var også for ham dobbeltmonarkiets åndelige midtpunkt. Hadde det ikke vært for hans senere regelmessige brev og stadige kommisjoner for hans to unge venner, og at hans verdifulle boksamling skulle komme dit etter hans død, hadde han nu vært ute av Trondhjems historie for godt. De to andre derimot kom for å bli, og i de neste 15 år kom de til å være med på å gi byen et kulturelt særpreg den ikke hadde hatt tidligere, men også for resten av livet fortsatte Schøning og Suhm å være knyttet til hverandre ved vennskap, forskning og litterært samarbeide. Gerhard Schøning styrte som rektor Trondhjems katedralskole, men drev ved siden av det en

omfattende historisk og filologisk forskning som senere skulle resultere i en rekke banebrytende historiske verker. Peter Frederik Suhm slo inn på et langt mere omfattende forfatterskap. Som forsker var han nok først og fremst historiker, men ellers opererte han fritt og produktivt som skjønnlitterær forfatter, essayist, filosof, statsvitenskapelig forfatter, klassisk filolog og kulturjournalist. Til dem sluttet seg noen år senere stiftets nyutnevnte biskop Johan Ernst Gunnerus – han var 4 år eldre enn Schøning og 10 år eldre enn Suhm – og sammen ble de kjent som det lærde trekløver i Trondhjem. De stiftet i 1760 det Trondhjemske Selskab, det som syv år senere skulle få kongelig stadfestelse og navnet Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab. Det var den første lærde, vitenskapelige institusjon i Norge, det bar bud om kommende forskning og kulturarbeide – og kanskje universitet også.

Det var ikke noe originalt hverken i plan eller utførelse ved dette selskap. Det eneste originale var at det var i Trondhjem. Utformingen lå så nær opp til det Gunnerus hadde sett i Jena og København, der han begge steder hadde vært medlem av lærde selskaper, og det Schøning og Suhm hadde opplevet på noen ungdommelig avstand ved Københavns Universitet.

Mens Gunnerus i kraft av alder og embetsstilling naturlig tok ledelsen av selskapet, organiserte det og fikk satt igang dets publikasjonsrekke med en imponerende fart og dimensjon, for deretter å gå løs på en lang rekke zoologiske arbeider, gikk de to andre i triumviratet i gang med språkstudier, klassisk litteraturhistorie, men fremforalt med utforskning av fedrelandenes historie helt fra den første sagatid og frem mot deres egen samtid.

Av gode grunner – de var begge to meget unge mennesker da de kom til Trondhjem, Schøning 29 og Suhm 23 år gamle – trengte de tid på å forberede sin forskning ved språkstudier og historiske studier. De kom regelmessig sammen flere ganger i uken, og de lærte seg både klassiske og moderne språk. Blant deres fag var også norrønt språk og litteratur, slik at de kunne lese kildene til nordisk middelalderhistorie i originaltekstene.

Etter flere års forarbeider utga de sammen i 1757 *Forsøg til Forbedringer i den gamle Danske og Norske Historie*. Gerhard Schøning

*Peter Frederik Suhm.
Maleri o. 1753 af
ukjent kunstner
(Frederiksborg-
museet).*

skrev der om Harald Hårderåde og erkebiskop Eystein, mens Suhm var forfatter av tilsvarende kapitler om de danske konger Knut den Store, Erik Eiegod og Erik Emune. Fra da av hadde de en faglig posisjon, et arbeidsprogram og en klar arbeidsdeling seg imellom. Schøning skulle skrive Norges historie, og Suhm skulle gjøre det tilsvarende for Danmark. Planen var ambisiøs og langsiktig, og ingen av de to forfattere skulle oppleve å se sitt verk avsluttet. Tredje og siste bind av Schønings Norges Riges Historie kom ut året etter hans død. Det førte fremstillingen frem til år 1000.

Suhms Danmarkshistorie er et av den danske litteraturs aller største verk, målt rent kvantitativt. Det kom ut i 14 digre bind i 1782-1828 og tar beretningen frem til år 1400.

*Karen Suhm, født
Angell. Maleri
o. 1753 av ukjent
kunstner (Frederiks-
borgmuseet).*

Det var imidlertid ikke Suhms historiske forskning som først og fremst skulle knytte ham til Norge. Det skulle hans virksomhet som politisk, filosofisk og samfunnsvitenskapelig forfatter og utgi-
ver komme til å gjøre.

I 1760 begynte Suhm utgivelsen av det første norske tidsskrift *Trondhiemske Samlinger*. Det var i seg selv oppsiktsvekkende nok. Han utga det under pseudonymet Philaletus – d.e. den som foretrekker å være ukjent – men det har han sikkert ikke greidd å være i Trondhjem. Der tidsskriftet ble trykt, har det neppe vært mange andre enn Suhm den gang som kunne ha vært forfatter og redaktør av et slikt foretak.

Trondhiemske Samlinger var en typisk representant for Specta-

torlitteraturen slik den hadde utviklet seg siden begynnelsen av 1700-tallet i England, Frankrike og Tyskland. I formen var det et tidsskrift, men Suhm skrev det hele selv, 4 hefter om året, og han holdt det gående i fem omganger, like til han i 1765 flyttet fra Trondhjem. Hans artikler var essays i beste kulturelle forstand. De tok sikte på å gi kunnskaper og på å oppfordre til ettertanke. Det skulle være opplysning og underholdning i et og samme hefte. Hvor vellykket dette tidsskrift var sett fra lesernes synsvinkel, er det vanskelig å ha noen mening om.

Men jeg tror trygt vi kan si at han undervurderte ikke sine lesere. I den litteraturomtale som Suhm hadde som fast del i alle fem årganger var det neppe mange av hans lesere som kunne følge ham med sakkyndighet og medvitenhet. Av de i alt 883 verker som han omtalte var bare en tiendepart skrevet på dansk. Mere enn to tredjedeler var skrevet på latin eller fransk. At godt over halvparten av verkene var historiske verk, og for det meste lærde historiske verk, bør selvsagt ikke overraske oss. Men krevet hans litteraturoversikter meget av leserne, så hadde de utvilsomt verdi for dem som var interessert og hadde forutsetningene. Denne form for litteraturomtale lever trygt videre i mange av dagens referatorganer. Var litteraturmengden meget mindre den gang, så var litteraturen til gjengjeld også meget vanskeligere å få tak i.

Det var subjektive dommer Suhm felte over de verker han omtalte, og han var ikke betenkt på meget kategorisk å si hva han mente. Han var så visst ingen opprører. Han sto som en trygg og solid representant for statskirkens tro og moral. Han angrep hverken statsform eller den personlige kongemakt. Hans liberale politiske grunnsyn hadde han ennå ikke ferdig utformet. Det var først etter hans Trondhjemstid at han rettet kritikk av statsform og statsstyre, men det er vel sannsynlig at han fikk grunnlaget for denne kritikk fra det han så, hørte og leste i sine 15 år i Norge.

Inntrykket man sitter igjen med etter å ha gått gjennom omtalen av de 883 verker han har tatt for seg, er ikke oppsiktsvekkende eller opprørsk. Det er anerkjennelse og respekt for lærdommen og den klassiske dannelsen, og den strakk seg helt frem til hans egen samtid. Han var meget lojal og konvensjonell. Nu er dette ikke noe suspekt

og kritikkverdige. Men det er verdt å merke seg, nettopp fordi Suhm et tiår senere kom til å stå frem som talsmann for liberale ideer og forslag som gjorde at han for resten av sitt liv ble stående i en viss opposisjon til statens offisielle politikk og grunnsyn.

Men foreløpig ser man hans hevete moralske pekefinger når han deler sine litteraturomtaler inn i to kategorier: Om gode nye bøker, og Om slette nye bøker. Blant de siste finner man også verker av Voltaire og Rousseau. Om *Emile* heter det: »Her er skrevet urigtigt og dristigt, saavel om Religionen, som om Regierings-Formerne, hvorover det er ingen Under, at Autor har maat tage Flugten«, men han innrømmer også at den i henseende til stil i den siste del av verket er »et Mesterstykke uden Lige«.

Selv om han ikke plasserer Holbergs arbeider under de slette bøker, merker man at han har liten sans for hans komedier, epistler og for Peder Paars. Om det siste verk heter det: »Her ere mange lystige og vittige Indfald, men undertiden falde de noget i det grove. — De uanstændige Spotte-Ord over Homero og Virgilio er jeg og vis paa, at dene store Mand ei havde ladet falde i sin Alderdom, da han flittig læste Homerum«. Komediene er han heller ikke ubetinget glad for. De er bemerkelsesverdige fordi de er danske, men sammenligner man dem med Terents og Molières, da faller de avgjort igjennom. »Overalt er den Klage grundet, at Holberg haver i sine Comædier alene forestillet Almuen, og ej givet os een eneste fiin Character.«

Og et annet sted skriver han. »Jeg vilde ønske, at han ej havde skrevet nogle af sine sidste Verker, helst Fablerne.« »Dette Skrift (Moralske Fabler. Kbh. 1751) er sammenskrabet fra alle Kanter, og derfor meget ujævnt. — Overalt er Stilen slet, og har Autor ingen Umag gjort sig, og ingen Konst anbragt. I intet Skrift er han sig mere uliig.«

Som man ser, det er lett å finne eksempler hos Suhm på konvensjonell og bornert innstilling i hans tidligere år. Hvor dypt dette stakk, er det naturlig nok vanskelig å vite noe sikkert om.

Suhms aktelse for den klassiske litteratur er derimot grunnfestet, og det samme gjelder hans respekt for solid vitenskapelig forskning. *Snedorfs Borgerlige Regiering* fra 1757 får disse ord med på

veien: »Er meget vel skrevet. Autor følger Montesquieu i mange Ting. Han har ei valgt den sletteste Ledsager. Det 25. og 26. capitel i den tredie Bog er ypperlige.« Til gjengjeld kan han slå hardt til. Dommen om Olof Rudbecks *Atlantica* er hard. Men her hadde han heller ingen hjemlig opposisjon å ta hensyn til.

Hva var det så Suhm orienterte sine lesere om i det nye tidsskrift. Foruten bokomtalen tar emner som moral, filosofi og teologi en betydelig plass ved siden av klassisk litteratur og nordisk historie. Men det er ikke dette, og iallfall ikke hans egne skjønnlitterære bidrag som har størst krav på oppmerksomhet. Når de siste blir lest i dag er det fordi de er skrevet av Suhm. Det vesentlige i Suhms tidsskrift er hans artikler om politikk, økonomi og samfunnsproblemer. Der tok han opp emner som han selv mente var vesentlige og dagsaktuelle, og som han fra sitt norske utsiktspunkt, hadde sett var viktige. De gjaldt i virkeligheten alle Norges plass innenfor det dansk-norske dobbeltmonarki.

Det falt Suhm naturlig å begynne med vitenskapene og deres stilling. Alt i første hefte av hans tidsskrift har han en fremstilling av vitenskapens stilling i samfunnet, *Om Videnskaber*. Artikkelen er trykt opp i *Samlede Skrifter* B.1.S. 29-50, men med tilføyelsen til tittelen: *Om Videnskaber, med Hensigt til Norge*. Etter å ha gjennomgått forutsetningene for vitenskapelig virksomhet og for et vitenskapelig miljø, fortsetter han: »Enhver ser heraf letteligen, hvi der er saa stor en Mangel paa Videnskaber i vort land, saa at Theologien er fast eene nogenlunde bekiendt«. Det er nesten bare geistlige embeter, det er få skoler og derfor få som leser fremmede språk. »Sorenskriverier, Laugstole, Ober-Hof-Retten og Stædernes Magistrat hindrer dog, at Lovkyndigheden ei ganske drives i Landflygtighed«.

»Store Embeder ere heel faa, og Universitet er her ikke«, og Suhm slår fast at i Norge mangler både de økonomiske og sosiale forutsetninger for et vitenskapelig og et akademisk, kulturelt miljø. Det er dette og ikke mangelen på begavelser som er årsaken. Derfor er Suhm også på stadig jakt etter tiltak som kan stimulere vitenskapelig virksomhet, som for eksempel at man ved alle embetsbesetninger må legge stor vekt på søkerens faglige kvalifikasjoner, og

dette ikke bare innenfor eget fag. Vi har da heldigvis noen »som indser andre Videnskabers Nytte, i hvor adskilte de end – – kan synes at være fra Theologien«.

Likevel kunne han i et senere hefte (3) av samme årgang av tidskriftet gi en omfattende fremstilling, *Om de Norskes Fortienester i Henseender til Videnskaber*, av norske forfattere helt tilbake fra en tid da de fortaper seg i den middelalderske sagnverden og frem til hans egen samtid. Her er så sannelig ingen glemmt. Suhm har tatt med alt, ingen norsk patriot kunne ha gjort listen lenger og omtalen av de enkelte forfattere mere storartet. Det begynner med Brage, »en Norsk Poet – som levede i det 5 Sæculo« og det slutter med hans egne venner Gunnerus og Schøning.

Det er god grunn til å tro at han har fått ideen til denne bibliografiske oversiktsartikkel av biskop Gunnerus. Gunnerus hadde nemlig i årene 1758 og 1759 i forbindelse med at han overtok Trondhjems bispestol sendt ut to hyrdebrev, et på norsk i 1758 og et på tysk året etter. I begge de to hyrdebrev oppfordrer Gunnerus til vitenskapelig forfatterskap »Thi det er sielden at man eftertænker en Sag saa nøje og ordentlig, og gaaer saa dybt ind deri, som naar man seetter sine Tanker skriftlig op, allerhelst naar man agter at meddele den Publico«.

Men i hyrdebrevet på tysk gir Gunnerus også en bred presentasjon av det som fantes av norsk faglig og vitenskapelig forfatterskap. Det er et stort sammenfall av plan, utforming og mål for Gunnerus og Suhm i deres to skrifter, selv om Suhm går lenger og er mere omhyggelig rent bibliografisk.

Nettopp fordi Suhm gjorde, og alt tidligere hadde gjort, så tydelig oppmerksom på de vanskelige vilkår som vitenskap og litteratur arbeidet under i Norge, ble fremstillingen en sterk understrekning av hva man tross alt hadde prestert, og at man hadde grunn til å være stolt av det.

Etter på denne måte å ha gitt en bibliografisk situasjonsrapport går Suhm året etterpå i gang med å gi sine tidsskriftlesere en litterær orientering som er interessant. Det skjer i artikkelen: *Fornødent Bibliothèque*. Her kommer hans brede og nær sagt grenseløse lesning til full utfoldelse. For en sen eftertid er det vanskelig å si hvor nyttige

hans mange anvisninger har vært. Han undervurderte iallfall ikke sine lesere, tross alle hans mange forsikringer om å holde seg til den almene og mere populære litteratur. Det var et velment forsøk på å stimulere til vitenskapelige studier og til å skape et kulturmiljø. Det supplerte også på en naturlig måte hans bestrebelsler som forfatter, tidsskriftutgiver, aktivt medlem av det nye vitenskapsselskap og hans hjelpsomhet overfor andre ved å åpne sin egen boksamling for alle som kunne dra nytte av den til studier og lesning.

Suhms interesse for Norge stoppet ikke med litteratur, vitenskap og filosofi. Han tok også opp andre spørsmål der det politiske innhold var mere kontroversielt. I annen årgang av tidsskriftet begynte han på en større artikkel *Om Oeconomien* som han først nådde å få avsluttet i den følgende årgang. Den ble utgitt på ny både i 1771 og 1789 og begge ganger utvidet og forsynt med anmerkninger. Tittelen på de to nye utgaver ble endret til *Om Oeconomien, særdeles Norges*. Hans forutsetninger for å utrede emnet var naturlig nok ikke overbevisende store, og det var han også selv helt klar over. Han hadde ikke erfaring hverken fra jordbruk, skogsdrift eller bergverk, han var hverken reder, kjøpmann eller håndverker, det han visste, var hva han hadde sett eller lest seg til.

Han skrev: »Et er at have almindelige Begreb om mange Ting, deels ved Læsning, deels ved Eftertanke, deels ogsaa ved Sandserne, et andet er at have de mest særdeles Begreb om samme Ting, som ei faaes uden ved nøye at have seet mange deraf, og selv i visse Ting arbeidet paa dem.« Men han så det som en forpliktelse til å opplyse almenheten og først og fremst administrasjonen og styringsverkets menn i København om forholdene slik han hadde opplevet dem i Norge og slik de virket på ham. Han skrev: »siden jeg paa nærværende Tid opholder mig i Norge, og jeg har Aarsag til at ansee dette Land paa en vis Maade for mit andet Fædrerneland, saa agter jeg i det øvrige af denne Afhandling at lempe fornemmelig mine oeconomiske Betragtninger paa bemeldte Rige.«

Suhm var ikke noen prinsipiell motstander av det merkantilistiske grunnsyn som den dansk-norske regjering fulgte i sin politikk. Han motarbeidet ikke selve systemet med reguleringer, importforbud og monopolordninger, men han ville at det samlede system

skulle være til like fordel for *alle* landsdeler, og at ikke tiltakene ensidig skulle komme til å fremme danske – og da først og fremst københavnske, interesser. Derfor foreslo han opprettet et økonomikollegium på minst 17 norske medlemmer som skulle få i oppdrag å utarbeide en plan for norsk næringsliv.

Hovedregelen måtte være at Norge tok alle de varer det trengte til utenfra, fra Danmark så langt dette land kunne levere dem, og at Danmark på samme måte var forpliktet til å foretrekke norske produkter. Suhm mente at man langt på vei kunne gjøre de to land til en selvforsynt enhet. Dette var god merkantilistisk lære og i full overensstemmelse med de prinsipper regjeringen la til grunn for sin økonomiske politikk. Men Suhm satte seg ut over den når han ville ha opphevet alle laug. De hindret initiativ og fremdrift, hevdet han. Handelen på Finnmark burde bli fri, og alle monopoler for den enkelte bedrift burde avskaffes for godt. Mere i tvil var Suhm når det gjaldt odelsretten som var en helt særnorsk institusjon. Han var på det rene med at odelsretten kunne ha uheldige virkninger i flere tilfeller og at den burde praktiseres mindre strengt enn tidligere. Men å oppheve den kunne ikke komme på tale. Til det var den altfor sterkt rotfestet i den alminnelige bevissthet og rettsfølelse. Han var også klar over at bønderne inntok en helt annen sosial stilling i Norge enn den den stavnsbundne bonde hadde i Danmark, »jeg anseer denne Frihed for Norges fornemste Lyksalighed.« Men han måtte samtidig forklare sine lesere at dette førte til at norske bønders arbeide ble langt dyrere enn det man var vant til i Danmark.

Men alle reformer som Suhm foreslo, mente han burde skje gradvis og forsiktig »meer ved Overtalelser, Opmuntringer, Belønninger end ved Befalinger, Straf, paa det Indvaanerne kan bilde sig ind at de gjorde deres egen Villie og befordrede deres egen Fordeel, naar de virkelig gjorde Regieringens Villie og befordrede Landets Fordeel«. Her var det den liberale forfatter som skrev.

Suhm stanset imidlertid ikke med å foreslå enkelte konkrete reformer innenfor statens økonomiske og kulturelle virksomhet, også om den alminnelige politiske styreform og statsforfatning uttalte han seg. Det var foreløpig ingen kritikk av den dansk-norske ene-

voldsmakt, og han kom hverken med klager eller krav til kongen eller til hans regjering.

Likevel var det i hans fremstilling, *Om Politiquen* (Trondhiemske Samlinger. B.2. 1762. S. 297-304), en viss antydning at det ikke var sikkert at det uinnskrenkede monarki til alle tider ville være den beste styreform. »Vare alle Mennesker dydige og oplyste, saa behøvetes enten ingen Regiering, eller og vilde hver Regieringsform være lige god«. Suhm mente at med opplysningen kom også trangen til å ta del i Statens styre. Dette lot seg ikke gjøre i et monarki, men det var mulig innenfor den republikanske statsform. Med andre ord: Suhm innså at opplysning også ville komme til å gjøre slutt på eneveldet. Han skyndte seg derfor å tilføye at så snart menneskene ble meget opplyste, da innså de samtidig »at det er bedre at styres end at styre, og at de bedst indrettede Republicuer dog ere meer Uro og Forandring underkastede end Monarchier«. Helt overbeviste nok ikke den siste tilføyelse, men det behøvde heller ikke være meningen.

Ser vi tilbake på de fem årganger av Trondhiemske Samlinger som Suhm utga i de siste 5 år av sitt 14 årige opphold i Norge, så inneholdt de i alt 80 avhandlinger eller kapitler. Noe over tredjeparten av dem hadde hentet sine emner fra klassisk litteratur og filosofi, og nesten like mange var bokomtaler. Den siste tredjedel handler mest om historie, verdenshistorie, dansk historie foruten de fem artikler med politisk utsyn som her er omtalt. Men det er de som gir Suhms tidsskrift holdning og størst interesse i dag.

Suhm var 32 år da han startet sitt tidsskrift og 37 da han avsluttet det. Han var ennå en ung mann. Bak seg hadde han foruten tidsskriftbindene, noen skjønnlitterære arbeider med klassiske motiver, og ikke helt vellykkete forsøk på forfatterbanen. Holberg var blant dem som ga ham en hård kritikk. Helt annerledes var det med hans første historiske verk: *Forsøg til Forbedringer i den gamle Danske og Norske Historie* som utkom i 1757. Da var Suhm 29 år og en kunnskapsrik og interessert forsker som hadde funnet frem til det stoff som fengslet ham. Han hadde også fordelene av samarbeide med sin venn, den 6 år eldre Gerhard Schøning som utviklet seg til å bli en kritisk forsker av betydelig format. Dette arbeide sammen

med hans historiske utsyn: *Nærværende 18de Seculi Character* som kom i 4 deler i de første 4 bind av Det Trondhiemske Selskabs Skrifter 1761-1768, viste at en ny historiker var underveis. Men disse arbeider har ingen tilknytning til Norge bortsett fra at de er skrevet der.

Det er hans politiske, økonomiske og kulturpolitiske arbeider fra Trondhjemsårene som viser frem mot det samfunnskritiske forfatterskap som tok sin begynnelse med trykkefrihetsreskriptet av 14. september 1770.

Suhm utga sitt tidsskrift på et tidspunkt da det var forhåndssensur på alle trykte skrifter. Alt som ble trykt, skulle på forhånd være innlevert til Universitetet og godkjent av dette – forsynt med imprimatur. Myndigheten ble etter hvert også delegert til biskopen i enkelte stift. Denne sensur var – muligens bortsett fra den avisene var underlagt – meget liberal i sitt syn på hva som kunne tillates trykt. Det ble gitt flere fritak både for enkelte forfattere som professorene i Sorø, Jens Schieldrup Sneedorff og Andreas Schytte, det samme gjaldt også biskop Erik Pontoppidan og historikeren Jacob Langebek. Holbergs verk har heller ikke vært sensurert etter 1720-årene. Spesielle institusjoner og enkelte tidsskriftforetak fikk også generelt trykkefrihetsbevilgning.

Suhm hadde sikkert ikke hatt noen vanskeligheter med sensuren. Da han bodde i Trondhjem var det hans nære venn biskop Gunnerus, som satte sitt Imprimatur på baksiden av tittelbladet i hans bøker. Likevel må vi ha lov til å spørre om Suhm skrev vesentlig annerledes etter at Struensee opphevet forhåndssensuren 14. september 1770, og det gjorde han utvilsomt. Men det skyldtes ikke at han tidligere var blitt hindret i å si sin mening. Det skyldtes at vi etter trykkefriheten var instituert fikk en helt annen situasjon og et helt annet politisk miljø. I dette miljø spilte Suhm en aktiv rolle.

Trykkefriheten av 1770 ga signalet til at en flom av politiske skrifter vellet frem. Det var et så oppsiktsvekkende nytt trekk at det ble gitt ut en bibliografi over periodens litteratur: *Fortegnelse på alle Skrifter som Trykkefriheden har givet Anledning til*.

Den er i tre bind og omfatter 1051 titler. Bolle Willum Luxdorph, som i embets medfør hadde stått som ansvarshavende for

avissensuren samlet selv ca. 860 trykkefrihetsskrifter. De er nu i Det Kongelige Bibliotek i København.

Mesteparten av disse skrifter handlet om alt annet enn politiske spørsmål, og de hadde forsåvidt ikke behøvd noen sensurfrihet for å komme ut. En meget stor del av dem var rettet mot Struensee – mannen som hadde dekretert trykkefriheten – og de var fulle av forargelse over hans misbruk av den makt han hadde tiltatt seg. Men ser man bort fra den store mengde av grov utskjelling og lavtliggende anklager ble det imidlertid tilbake atskillige trykk som tok opp politiske krav og ønsker om reformer. Blant dem som skrev var også Suhm. I alt utga han tre skrifter som bidrag til det politiske ordskifte i denne tid. De kom alle i flere utgaver og oversettelser, og de hørte med til den verdifulle del av tidsavsnittets litteratur, og den som det ble lagt mest merke til – med full grunn.

I 1771 utga Suhm et anonymt skrift på fransk, angivelig skrevet av en engelskmann: *Essay sur l'état présent des sciences, des belles lettres, et des beaux arts dans le Danemarck et dans la Norvegue. Par un Anglois.* Det kom straks etter i dansk oversettelse *Udsikt over Videnskabernes og de smukke Konsters Tilstand i Danmark og Norge i Aaret 1771*, og ble siden gjengitt i 16. bind av hans samlede skrifter, *Suhmiana*, som Rasmus Nyerup utga etter hans død.

Det forhold som Suhm tok opp var den ensidige dyrkelse av alt fremmed, først og fremst tysk. Man innkalte tyske embetsmenn og man ga bevilgninger til fremmede kunstnere og vitenskapsmenn, mens hjemlandets forfattere var ganske ukjente, med unntak av Holberg. En fransk skribent skal ifølge Suhm ha sagt at den danske litteratur fødtes og døde med ham. Regjeringen og de øverste forvaltningskontorer brukte i stor utstrekning tysk som administrasjonsspråk. Suhm klaget over forholdene ved universitetet og bibliotekene. Arbeidsforholdene kunne begge steder vært betydelig bedre, for det var mange danske forskere som hadde drevet det vidt. Om Universitetsbiblioteket forteller han at det har ca. 20 000 bind, og det er ikke meget. Det mest verdifulle er de Arnamagnaeske håndskrifter. Men »Det er sjeldent, at man seer Studerende eller Lærde besøge dette Bibliothek, som henstaaer saa godt som uden Nytte for Publicum.«

Det Kongelige Bibliotek med sine 100 000 bind burde også være åpent for publikum, skriver Suhm. Det har overtatt verdifulle samlinger etter private samlere, men bibliotekaren, Møllmann, greier ikke å ordne og registrere tilveksten. I flere år har man heller ikke greidd å anskaffe nyutkommen litteratur.

Særlig savnet Suhm realskoler og skoler for håndverk »deri handler man meget viselig; thi der er hverken Handel eller Fabriker i Landet. Den smule Levning af Handel, som er tilbage gjør man sig al mulig Umage for at tilintetgjøre.«

Men sørgeligst er tilstanden i Norge. »Norge er næsten blottet for alle Midler til Oplysning. Det forekommer mig, at de Danske af en lav Misundelse og ugrundet Ængstlighed søge at forevige Uvidenhed der i Riget. Der gives intet Academie, intet Universitet, ingen offentlig Bogsamling. De Nordmænd, som vil studere, maa reise ned til Kjøbenhavn.«

Hovedgrunnen til denne sørgelige tingenes tilstand var at det innflytelsesrike lag i samfunnet stort sett kom utenfra, de talte ikke landets språk, og de ringaktet »Sprog og Nation«. Det er mulig at regjeringsformen har bidratt til dette. Mens det er klart at »Friheden opløfter Sielen, imod at Slaveri nedtrykker den.«

I første bind av sine Samlinger utga Suhm i 1771 et kort essay *Skrive-Frihed* der han ga uttrykk for gleden over at man nu hadde full trykkefrihet. Endelig kunne enhver skrive hva man tenkte, det var ikke lenger noen stengsler for forstanden. Han var klar over at man med uinnskrenket trykkefrihet også ville få en god del mindreverdige skrifter med på kjøpet, men det var en omkostning man fikk ta. Når han så den strøm av forunderlige småtrykk som nu plutselig veltet frem, trøstet han seg med at de dårlige kom fort, de gode arbeider trengte forfatterne tid til å utforme.

Langt større oppsikt vakte imidlertid Suhms åpne brev *Til Kongen*, skrevet noen få dager etter at Struensee var styrtet. Det ble trykt i mange utgaver og også oversatt til flere språk. Ikke noen av Suhms andre skrifter har fått en slik utbredelse.

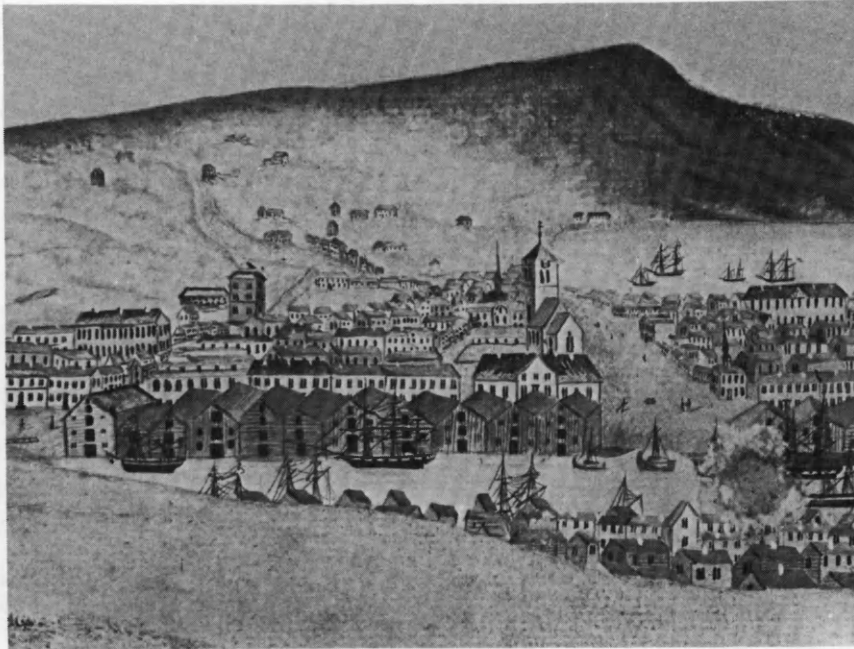
Suhm tolket gleden over at usurpatoren var blitt fjernet og han frikjente Kongen for all den maktmisbruk som var blitt utført i hans navn. Men når dette var sagt, ønsket han også å gjøre klart for

Kongen hva man ventet av ham. »Af Gud og Dit Folk har Du Enevolds-Magten. Du er ogsaa Gud og det Regnskab skyldig hvorledes Du bruger den. En forfærdelig Magt, Enevolds-Magt! Jo større Magt, jo større Pligter. Sæt selv Skranker for denne Magt, – –.«

Suhm hadde selv i dagene like før Struensees fall arbeidet på et utkast til en ny regjeringsform. Det ble ikke mere enn et fragment, og offentlig kjent i videre kretser ble det først i 1799 da Rasmus Nyerup trykte det i 16. bind av Suhms samlede skrifter som også inneholdt flere andre, tidligere ikke publiserte artikler. I dette utkast tenkte Suhm seg opprettet et parlament på 48 medlemmer valgt fra 6 danske, 6 norske, 3 slesvig-holstenske og 1 islandsk valgkrets. Suhms utkast var bare en raskt nedskrevet skisse, og det manglet selvsagt en god del nødvendige bestemmelser. Det var likevel innholdsrikt nok til å vise at Suhm ønsket den utøvende makt fordelt, slik at den ikke bare kom til å ligge hos Kongen og det råd han valgte å omgi seg med. Videre viste det at Suhm ønsket at Norge ble representert like tallsterkt som Danmark i det foreslåtte parlament.

Han sto her frem som en talsmann for en prinsipiell og tallmessig rettferdig helstatsordning. Suhms utkast blev sendt til den nye statsminister Ove Høeg-Guldberg, men han la det straks bort, og alminnelig kjent ble det først langt senere. For Suhm fikk det ikke andre følger enn at han ble sett på med skepsis av konservative kretser innenfor regjering og sentraladministrasjon, og at han av den grunn heller ikke fikk den anerkjennelse det ellers ville ha vært naturlig å gi ham.

Siste halvpart av det 18. århundre var en rik vekstperiode i Norge. Norsk næringsliv ble bygd ut, og det var en markert velstandsutvikling som også ga seg utslag i en mere bevisst nasjonalfølelse. Klart kom dette til uttrykk i de mange fysisk-økonomiske skrifter og beskrivelser av bygder og landdistrikter. Denne litteratur hadde regjeringen selv oppmuntret til helt fra midten av århundredet. Det er nok her å nevne Erik Pontoppidans *Danmark og Norges Oeconomiske Magazin* 1-8 (1757-64). Men under den korte og hektiske trykkefrihetsperiode i årene 1770-1772 sprang det plutselig frem en

Peder Feilberg. Prospekt av Trondhjem. 1817 (utsnitt). Suhm bodde i det store murhuset foran kirken, omtrent midt på bildet.

tallrik litteratur der også en rekke norske forfattere tok opp norske krav og ønsker om støtte til norsk næringsliv, norsk universitet og større mulighet for norsk innflytelse på Statens styre.

Undersøker vi nærmere hvilke saker det var som ble reist, vil vi finne at det i de aller fleste tilfeller gjaldt spørsmål Suhm alt tidligere hadde rettet oppmerksomheten mot. Langt på vei var Suhm den første talsmann for den sær-norske nasjonalisme som utviklet seg i siste halvdel av det 18. århundre. I likhet med alle de norske forfattere fra perioden mente han absolutt ikke at Norge skulle bryte ut av den dansk-norske helstat, langt ifra. Men han var klar over at Norge hadde et rimelig krav på en større grad av likerett innenfor dobbeltmonarkiet. På disse vilkår innledet han det første nasjonale gjennombrudds tid i Norge.

Som forsker og politisk forfatter har Suhm satt spor etter seg i norsk historie. Han var med til å skape et vitenskapelig miljø i Norge, og han tok opp norske emner i den historiske forskning. Ikke minst ved sin lærebok, Danmarks, Norges og Holstens Historie ga han Norge en mere fremtredende plass i fremstillingen enn det tidligere hadde hatt. Boken kom etterhvert ut i 7 danske og 4 tyske utgaver og den var i bruk i skoler og universiteter helt opp til midten av forrige århundre.

Også på et annet område kom Suhm til å fremme norsk kulturutvikling. Det var som boksamler. I de mange Trondhjemsår skapte hans store årlige bokkjøp det studiebibliotek både han selv og Schøning var helt avhengige av. Det var i 1768, tre år etter han var vendt tilbake til København, på ca. 12 000 bind. Da Suhm bestemte seg for å vende tilbake til København, forsto Schøning at også han måtte flytte med. Uten adgang til Suhms boksamling var det umulig for ham å fortsette det forskningsarbeid han sto midt oppe i. Dette forteller mere enn mange ord om Suhms indirekte betydning for et vitenskapelig miljø.

Flytningen tilbake til København, en by der adgangen til vitenskapelig litteratur var langt lettere, medførte ikke at han viste mindre interesse for den fortsatte utbygning av sitt eget bibliotek. Tvertimot. Gjennom mange år brukte Suhm årlig mellom 4 000 og 5 000 Rdlr., mens den tilsvarende bevilgning fra kongens kasse til Det Kongelige Bibliotek var på 700 Rdlr. om året.

Suhms bibliotek vokste i de neste 15-20 år til mere enn 100 000 bind. Han holdt det åpent for publikum – forskere og interesserte lesere – og han ansatte egen bibliotekar. Rasmus Nyerup fungerte fra 1788. Dette skjedde på en tid da Det Kongelige Bibliotek ennå ikke var blitt åpnet for publikum. For disse store og gode gjerninger fikk også Suhm takk og kongelig anerkjennelse, det siste ved ringen Merito i 1783.

Dette ligger imidlertid utenfor vårt emne og jeg henviser derfor til Robert L. Hansens artikkel: *Peter Frederik Suhm og hans bibliotek* (Bibliotek og Forskning. 12 (1963)) foruten til Rasmus Nyerups og Christian Bruuns Suhm-biografier.

I 1794 kom imidlertid Suhms bibliotek igjen inn i norsk historie.

Det var blitt kjent at Suhm var interessert i å selge det, sterkt reduserte inntekter gjorde at han ikke hadde råd til å sitte med det, langt mindre å drive det slik han hadde gjort i tidligere år. Den norske jernverkseier Bernt Anker tilbød seg derfor å kjøpe det til det universitet som man da tenkte seg opprettet i Norge. Planen bortfalt imidlertid ganske snart, og med det også Ankers tilbud. Men en del av Suhms bøker kom likevel til Norge. For blant de ca. 60 000 bind som kongen i 1811 ga av Det Kongelige Biblioteks dubletter til det nyopprettede universitet i Christiania, var det en god del Suhms eksemplarer. Disse er senere også for en del gått videre til andre norske biblioteker. Derfor står det adskillige bind rundt om i norske biblioteker med Suhms navn i gulltrykk på permen og minner om ham som en av foregangsmennene for boklig kultur i Norge.

Før vi slipper taket i Suhm skal vi forsøke å sammenfatte vårt inntrykk av ham som forfatter, historiker, samfunnsborger, bibliotekskaper.

Suhm var født på samfunnets solside, i kraft av sin adelige byrd kom han frem og med overalt der han hadde interesse av å være med. Selv om hans fars inntekter ikke var store nok til at sønnen kunne bli økonomisk uavhengig av egne inntekter, var de ihvertfall store nok til at han kunne få den oppvekst og den utdanning han ville ha. Sitt ønske om å leve som fri forsker ubundet av embetsstilling, jordgods eller industribedrift løste han ved å gifte seg rikt – og få i samtiden fant at dette var noe å ta anstøt av. I alle fall, det ble Karen Suhm som kom til å betale regningen – antakelig i flere henseende.

Suhm tilbragte 14 år i Trondhjem, det var han forpliktet til for å få kunne gjøre bruk av sin kones medgift. Hun var byens rikeste pike, de hadde stort hus i byen og en herskapelig gård på landet utenfor byen. Men selvsagt, Trondhjem var ikke København, Trondhjem hadde på den tid 7 000 innbyggere, København hadde 93 000. Han har uten tvil savnet mange av den store bys fordeler: miljøet rundt universitet og de lærde selskaper, omgang med venner fra rikets ledende kretser og godseieraristokrati, litteraturen og bibliotekene.

Til gjengjeld var Suhm ikke *alene* i Trondhjem. Med Gerhard Schøning utviklet han et nært vennskap og et gjensidig, virksomt vitenskapelig samarbeide. Det kan neppe være tvil om at dette nære samarbeide kanskje ga Suhm langt mere i den trønderske isolasjon enn det han ville ha fått ut av det samme i København, der meget ville ha spredt ham i unge år. Vi må huske at Suhm bare var 23 år da han kom til Trondhjem, mens Schøning var hele 6 år eldre. Schøning var også en betydelig historisk forsker, hans forfatterskap og senere karriere viser det, professor i Sorø, geheimarkivar og kongelig historiograf. Det er grunn til å understreke Schøning som en *kritisk* historiker. Her var han en banebryter for en ny oppfatning og innstilling, og dette har sikkert hatt betydning for Suhms utvikling. Schøning var om ikke lærer, så iallfall en eldre venn og veiviser.

Det er sannsynlig at Trondhjemsårene ga Suhm en meget god utdanning og utvikling som historisk forsker og gjorde ham bedre kvalifisert for den oppgave han fremfor noen annen ønsket seg.

Senere kom biskopen Johan Ernst Gunnerus til, og sammen skapte de tre i 1760 det lærde selskap som fra 1767 fikk kongelig stadfestelse og navnet Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab. Her var Suhm aktivt med, selv om både han og Schøning som organisatorer sto noe i skyggen av den handlingsglade og handlingsdyktige biskop. Men det spilte en rolle at Suhm var med. Hans sociale status bidro til at selskapet fikk anseelse og verdighet.

Det er vel videre sannsynlig at det at Suhm var kommet til å bo i Trondhjem, der meget manglet av det han syntes var vesentlig, også aktiviserte ham på en måte som ellers ikke ville være skjedd. Hans tidsskrift *Trondhiemske Samlinger* er et utslag av dette. I dette tidsskrift debuterte han som politisk forfatter og essayist. Han var ingen opprører, men han var, og enda mere ble, en mild, litt forsiktig, men likevel konsekvent talsmann for en liberal styreform. Mange av de tanker han gjorde seg i sin Trondhjemstid, kom til fastere utforming i trykkefrihetstiden. Han ble talsmann for en mere liberal og rettferdig handelspolitikk, et mere konstitusjonelt statsstyre og en kulturpolitikk som skulle komme flere deler av helstaten tilgode. Ganske særlig kom Suhms interesser til å gjelde

Norge. Det er nesten ikke noe »norsk« *krav* til regjeringen i de siste 50 år den dansk-norske helstat eksisterte, som ikke Suhm enten hadde reist selv, eller hadde vært med på å reise. I den første norske nasjonale gjennombrudds tid, 1770-1814, er Suhm en fremtredende talsmann for norske merkesaker. Langt på vei er det riktig å hevde at Suhm var en av den norske nasjonalitetstankes skapere. – Som kjent har alle nasjonale bevegelser fremmede forbilder og forutsetninger.

Nå betyr ikke dette at Suhm pekte på veien til 1814 og til oppløsningen av den dansk-norske helstat. Det gjorde han absolutt ikke, og det var det heller ingen andre som gjorde. Det var Napoleon som oppløste den dansk-norske helstat, selv om han nok fikk hjelp etterhvert av svensker og enkelte nordmenn. Det Suhm ville, og det var han etterhvert ikke alene om, var at Norge skulle få en større grad av likestilling innenfor helstaten. Mot slutten av århundredet nærmet de to land seg hverandre sterkt i størrelse og betydning først og fremst når det gjaldt folketall, likeledes var norsk næringsliv inne i en sterk utvikling. Trelast, skipsfart, bergverk og fiskeri bragte større velstand til landet, og det ga oppfordring og kraft til norske ønsker om en mere jevnbyrdig stilling innenfor helstaten.

Et annet forhold spilte antagelig også en vesentlig rolle for Suhm. Det var den danske nasjonalitet. Gjennom hele Suhms forfatterskap går en sterk interesse for det nordiske og for dansk språk og litteratur. Han ønsket å styrke det danske språk innenfor statsadministrasjon, kultur og vitenskap. Med bekymring så han på at innkalte utlendinger ble foretrukket i regjering, statsforvaltning, hoff, universitet og litteratur. I denne kamp om nasjonal og sosial innflytelse fant den danske befolkningsgruppe en solid støtte i Norge og nordmennene, og i denne kamp spilte Suhm en ledende rolle. Kampen ble også ført til seier, ved loven om innfødsretten (1776), og til den stadig stigende interesse og bevissthet for det nordiske slik den for eksempel kom til uttrykk hos tre så forskjellige forfattere som Tyge Rothe, Oehlenschläger og Grundtvig. Kampen mot tysk innflytelse ble vunnet ved norske reservetropper, og Suhm var av dem som mobiliserte dem.

Suhm kan se tilbake på et forfatterskap av formidable dimensjoner, rent kvantitativt målt. Han opplevde ikke selv å se hverken sine *Samlede Skrifter* i 15 bind (B. 1-14. 16) eller sin *Historie af Danmark* i 14 bind slutført. Heller ikke disse to mammututgivelser inneholder mere enn en del av hans forfatterskap. Meget finnes som monografier, som bidrag til lærde selskapers skrifter, i forord og kommentarer til utgaver av kildekrifter, og som artikler i tidskrifter og selskapskrifter.

Suhm var i sitt forfatterskap både skjønnlitterær forfatter, essayist, gjenforteller av klassisk og nordisk litteratur, politisk forfatter og historieforsker og utgiver.

Som skjønnlitterær forfatter var han muligens verdsatt av sin samtid, men er iallfall i dag helt ukjent utenfor den lille krets av fagfolk for hvem han er pliktlesning. Hans fortellinger og gjenfortellinger tror jeg ingen leser frivillig i dag. Hans politiske skrifter var innlegg i dagens debatt og de vakte tildels meget stor oppsikt. Størst var uten tvil oppmerksomheten om hans skrift: *Til Kongen*. Det kom ut i mange utgaver og ble oversatt til flere språk. Sammen med to senere skrifter: *Til mine Landsmænd* og *Fragment af et Udkast til en ny Regjeringsform*, begge fra 1772, ble det trykt i B. 16 av hans *Samlede Skrifter*. Disse tre skrifter har alle sammen satt spor etter seg i dansk historie, og har vært studert grundig av samtid og ettertid som et tydelig uttrykk for den liberalpolitiske opposisjon mot slutten av 1700-tallet.

Suhms store Danmarkshistorie – den som skulle være hans livs hovedverk – er beundret som en fantastisk arbeidsprestasjon. Den har sin verdi fremdeles fordi den gjengir et stort antall kildekrifter og dokumenter, men som kritisk, resonerende skildring er den nokså uleselig. Den imponerer ved sin størrelse, ikke ved sin kritiske vurdering. Derfor forsvant den snart ut av bildet som historisk lesning.

Derimot kom hans *Historien av Danmark, Norge og Holsten udi tvende Udtog til den studerende Ungdoms Bedste* ut i all fall i 7 utgaver mellom 1776 og 1832 foruten i flere oversettelser. Som lærebog ble den brukt i norske skoler frem til midten av forrige århundre.

Når den ble så populær i Norge skyldtes det at den la større vekt på rent norsk historie enn tidligere skolebøker hadde gjort.

Men selv om Suhm står klart tilbake for forfattere som Holberg, Hans Gram og Gerhard Schøning kom likevel hans rent historisk-vitenskapelige forfatterskap til å styrke dansk nasjonalfølelse og skape et vern mot det politiske og kulturelle press fra syd.

Derfor skal vi minnes ham som flittig og iherdig forsker, en representant for et liberalt politisk grunnsyn, en kulturpolitiker, en boksamler og forkjemper for boklig kultur, men først og fremst som en kultivert talsmann for danske og norske verdier innenfor helstaten.

SUPPLERENDE LITTERATUR

1. Rasmus Nyerup: Udsigt over P.F. Suhms Levnet og Skrifter. 1798. Særtryk af: Suhms Samlede Skrifter, bd. 15.
2. Chr. Bruun: P.F. Suhm. 1898.
3. Robert L. Hansen: Peter Frederik Suhm og hans bibliotek. I: Bibliotek og Forskning, bd. 12. Bergen, 1963. S. 7-33.
4. P.M. Mitchell: P.F. Suhms »Fornødent Bibliothek«. I: Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen, bd. 60. Stockholm og Uppsala, 1973. S. 1-34.